

חמודי שי

על התורה והמועדים

הגנינים ורעיונות מחדשים בדרך הדרוש והמוסר בפרשת השבוע | גליין כ"ח | פרשת פנחס תשפ"ו

הקשר בין קנאות פנחס לשבירת הלוחות

עניין יחס פנחס לאהרן

פנחס נולד

כ"לוי מן השורה" ולא היה נתקדש ככהן עד פרשתינו. זאת מפני שפנחס נולד לפני שנמשחו אהרן ובניו לכהונה. במעשה של קנאות למען ה' בהריגת זמרי וכזבי זכה בכהונה. אמר הכתוב: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן". התורה מפרטת את שושלתו עד לסבו "אהרן הכהן", וזה פלא שהרי קדושת הכהונה של פנחס איננה נובעת מייחוסו לאהרן אלא כגמול על מעשה קנאותו, אז מה הקשר הרוחני שלו לסבו אהרן הכהן?

הדרכים השונים להגיע לכהונה

ואפשר לומר שהתורה באה ללמד על מעלתו המיוחדת של פנחס שבה זכה לכהונה ולהעמיד אותה מול מעלתו המיוחדת שבה זכה אהרן לכהונה אף שהמעלות הללו שונות מהקצה לקצה. אהרן זכה לכהונה בזה שהקדים לאחיו הקטן משה בשמחה מתוך וויתור גמור על כבודו ובכורתו, וממש ושמח על מינויו של משה למנהיג בני ישראל. ועוד ידוע ממידותיו של אהרן שהי' אוהב שלום ורודף שלום ואוהב הבריות והמידה של קנאות, כמו של פנחס הייתה זרה לו. אף על פי כן, התורה אומרת שפנחס מתייחס עד "אהרן הכהן" ללמדנו שאם היה אהרן הכהן רואה את מעשה פנחס היה מסכים למעשה קנאותו של פנחס, והיה רוצה ששמו יוזכר כסבא של פנחס, מה שאין כן יעקב שהוא ציווה "שלא

יוזכר שמו על המחלוקת", שלא יהיה מוזכר בייחוסו של קורח.

לכהנים דרכים שונים להיות ראויים לכהונה בעיני ה' ובהשגת כפרה ובשמירה על קדושת כלל ישראל, והן הגישות השונות של אהרן ופנחס. דרכו של אהרן היתה "וראך ושמח בלבו" ו"אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", ודרכו של פנחס לכהונה ולכפר על ישראל ולשמור על קדושתם הייתה "תחת אשר קנא לאלוקיו ויכפר על בני ישראל", והוא זוכה להיזכר כנכדו של אהרן הכהן לומר שאלו לאלו מודים וכולם אהובים וחביבים בעיני ה', וזה לזה.

הקנאות של פנחס היה בבחינת שבירת הלוחות ע"י משרע"ה

מידי שנה אנו קוראים את פרשת פנחס בשבת הסמוך ל"ז בתמוז, ולא בכדי. אנו מזכירים בפיוטים של סליחות של שבעה עשר בתמוז שביום זה נשתברו הלוחות, והגורם לכך היה חטא העגל.

נשתברו הלוחות, והגורם לכך: החטא העגל. עיין בספרינו חמודי שי על בראשית במאמר על סוכות-שמיני עצרת שהעמקנו חקר בדברי רש"י האחרונים על התורה (ד"ה לעיני כל ישראל) שהתורה חותמת ברמז לשבירת הלוחות ע"י משה.

שם ביארנו ששבירת הלוחות הייתה מעשה קריטי לעורר את עם ישראל לעשות תשובה ועל זה הקב"ה משבחו "אשר שברת - יישר כוחך ששברת" כפי שאנו קוראים בכל תענית ציבור, ואותו מעשה קרה בעצם היום שלימים היה מוכר כתענית י"ז תענית.

והנה, על אף ששבירת לוחות ה', שהוא מעשה מזעזע ומהסיבות לתענית ביום הזה מ"מ הוא היה

עניינים שנתבאר

עניין יחס פנחס לאהרן -----
הדרכים השונים להגיע לכהונה -----
הקנאות של פנחס היה בבחינת שבירת הלוחות ע"י משרע"ה -----
עניין "פנחס זה אליהו" -----
התכללות פנחס באהרן

התכללותו של פנחס באהרן

התחלת
התשובה
והתיקון
של עם
ישראל.

כך י"ל בפנחס שעל אף הזעזוע הגדול של קנאות חוץ למערכת המשפט של ב"ד, וכאילו שפנחס הורה הלכה בפני משה רבינו, ועל הכל הרג נשיא בישראל לעיני העם בכלל ובפני בני שבטו בפרט, מ"מ "מעשה מזעזע זה" שעשה במסירת נפש פעל כפרה ותשובה לעם ישראל.

עניין "פנחס זה אליהו"

ידועים דברי חז"ל "פנחס זה אליהו" וזה פתח דיון שהשתרע על פני דורות רבים של דיונים תורניים בכלל ודיונים הלכתיים בפרט, מהאמוראים עד לדורות של האחרונים, להבין באיזה אופן זה, ואם אליהו זכור לטוב אכן היה כהן, איך הוא החיה מתים וטיפל במתים, והדברים עתיקים. באתי רק לפרש את עצם המאמר "פנחס זה אליהו" ע"פ דרכינו: בפנחס זכה לכהונתו וכל מדריגותיו "תחת אשר קנא לאלוקיו ויכפר על בני ישראל" ואליהו הנביא מגדיר את עצמו "ויאמר קנא קנאתי לה" (מלכים א, יט, י) וזאת אומרת שהם מאותו שורש רוחני וכמו שאמרו חז"ל בפנחס "א"ר סימון פנחס בשעה שהיתה רוח"ק שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים" כך אליהו עלה השמימה בלהב אש, ששניהם בערו באש קודש לקנא לשמו ית' (עיין לקמן).

התכללות פנחס באהרן

"...אר"א א"ר חנינא לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי דכתיב (במדבר כה, יג) והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם רב אשי אמר עד ששם שלום בין השבטים שנאמר (יהושע כב, ל) וישמע פנחס הכהן ונשיאי העדה וראשי אלפי ישראל וגו'" (זבחים קא, ב). לפי דברינו לעיל יובן היטב דעת רב אשי. כתבנו שעניין התייחסות פנחס לאהרן להורות שעל אף שדרכיהם היו שונות מהקצה לקצה אולם

אלו ואלו דברי אלוקים חיים ושניהם נצרכים, בא רב אשי להוסיף שפנחס לא נתכהן עד שבאמת היה "בן אהרן הכהן" ותפס מידותיו של אוהב שלום ורודף שלום ע"י ששם שלום בין השבטים ובאמת התכלל בסבו אהרן לגמרי! וכן לעתיד לבא: "וַחֲכָמִים אֹמְרִים, [אִין אֵלֵיהוּ בֵּא] לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב, אֲלֵא לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (מלאכי ג, כד) הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא וְגו' וְהַשִּׁיב לֵב אֲבוֹת עַל בְּנֵים וְלֵב בְּנֵים עַל אֲבוֹתָם" (מסכת עדיות פרק ח, ז).

מהרא"ל צינין

פרשת פנחס

מעשה טוב ושכרו

פרשת פינחס פותחת במצוה הגדול שעשה פינחס, ובשכרו העצום:

פִּינְחָס בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת-חַמַּתִּי מֵעַל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל... זהו מעשה המצוה. לִפְנֵי אֲמַר הַנְּפִי נִתֵּן לּוֹ אֶת-בְּרִיתִי שְׁלוֹם: זהו שכרו של פינחס.

על מה דרש רבינו המהרא"ל בפרשת פינחס? הוא ראה בה את הזמן המתאים לדרוש על שכרה הגדול של מצות צדקה בפרט, ועל שכר כל המצוות בכלל. מה שמשתלב עם השכר שקיבל פינחס. רבינו האריך בדרשתו, ואנו נביא בס"ד חלק קטן מדבריו.

האם "מגיע" לאדם שכר על מצוה?

נאמר במדרש: א"ר ירמיה ב"ר אלעזר עתידה בת קול להיות מפוצצת בראש ההרים ואומר: כל מי שפעל עם קל, יבוא ויטול שכרו!... כעת ייאמר ליעקב ולישראל מה פעל קל.

ורוח הקודש אומרת: מי הקדימני ואשלם (מי שנתן לי דבר לפני שאני נתתי לו, אשלם לו שכר... כלומר כיון שאדם עושה מצוות אחרי שקיבל מתנה מה', לכן לא "מגיע" לו תשלום) מי קילס לפני? עד שלא נתתי לו נשמה... מעקה? נתתי לו גג! מזוזה? בית! סוכה? מקום! לולב? דמים! ציצית? נתתי לו טלית! פאה? שדה! תרומה? גורן! חלה? עיסה! קרבן? בהמה! ע"כ

לשון המדרש
בקיצור.
ורבינו עומד
ותמה: הרי
יש כאן

לכאורה סתירה. אם רוח הקודש אומרת שלא מגיע
לו שכר, מדוע הבת קול מכריזה שיבוא ויטול שכרו?
וקושיא זו תתורץ ע"י קושיא נוספת, כדלהלן.

אומר המדרש בפרשת כי תשא: א"ל הקדוש
ברוך הוא: משה, חייבין לי ישראל מה שלוו
הימני! שנאמר כי תשא - כמו שתאמר פיי
תִּשָּׂה בְרָעָךְ, אמור להם שיפרעו מה שהם
חייבים לי, (מחצית השקל)... ואשלמה להם.
שנאמר והיה מספר בני ישראל כחול הים,
ע"כ. ומיד עולה התמיהה, כיון שנתנית מחצית
השקל היא בגדר "פרעון חוב", א"כ מדוע "אשלמה
להם"?

מדוע השכר על המצוות בעולם הבא? מבאר
רבינו המהרא"ל: נאמר בפרקי אבות: אל תהיו
כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל
פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב
שלא על מנת לקבל פרס. וזאת אומרת שנכון
לנו לעשות מצוות ולתת צדקה כביכול "בחינם",
שלא על מנת לקבל פרס! ומה נרוויח בכך? הבה
נבין... כידוע את השכר על המצוות מקבלים רק
בעולם הבא, "שכר מצווה בהאי עלמא ליכא"
הקדוש ברוך הוא עשה את המצוות כדי לזכות את
ישראל, ויודע שאין בעוה"ז שמחה שלימה, אלא כל
באי העולם מלאים דאגות. העני דואג על כך שהוא
עני וממה יתפרנס... העשיר דואג על עושרו שלא
ייאבד... ואין אדם בעולם שיהיה בלי שום עצב
בלבו. אך הקדוש ברוך הוא רוצה שהשכר שלנו על
המצוות יהיה שלם וטוב. לכן הוא נותן שומר לנו
את שכר המצוות לעולם הבא.

ואמנם, כיון שהשכר שלנו מתעכב עד העולם הבא,
נותן הקב"ה בחסדו ריבוי שכר יותר משכר המצווה.
השכר בעולם הבא הוא הרבה מהחשבון ש"מגיע".
אלא שמי ישאל השואל: והרי יש כאן איסור רבית!
הפתרון לכך הוא שעל מתנות אין איסור רבית!

ולדוגמא אם ראובן נתן לשמעון מתנה מאה שקלים
לחתונת בנו, ועתה ראובן עושה שמחה בביתו, ודאי
שמותר לשמעון לתת לו במתנה אפילו אלף, ואין
בכך איסור רבית! וכך הדבר בשכר המצוות. אדם
נותן צדקה לעני. והרי אמרו חז"ל שהוא כמי שמלוה
להקב"ה. שנאמר: מלוה ה' חונן דל. ועכשיו, אם
הוא יחשיב את עצמו כמלוה, שאמור לקבל שכר,
הוא יוכל לקבל רק את הקרן. אבל אם הוא "מתנדב"
ואינו דורש שכר על המצווה, אזי ייתן לו הקב"ה
לעתיד לבוא כפל כפליים, כי במתנה אין איסור
רבית. ולכן יועץ לנו התנא: אל תהיו כעבדים
המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, כי
אם כן, מעשי המצוות שלכם יהיו כהלואה ותקבלו
רק קרן, אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב
שלא על מנת לקבל פרס, וכך הקב"ה ישלם לכם
כפל כפליים!

הדרך הנכונה לקבל שכר המצוות.

ועתה נשוב למדרשים שתמהנו עליהם לעיל: מצאנו
שה' אומר למשה: כי תישא - כי תשה! כשאתה
לוקח מבני ישראל את מחצית השקל תאמר מהם
שלא יתנו כדי לקבל תמורה, אלא שירגישו "כי
תשה". כפורע חוב שלא "מגיעה" לו תמורה. ועל
ידי כך, "אשלמה להם" אתן להם שכר רב יותר
מהחשבון, ולא יהיה בכך איסור רבית, ואז...
"והיה מספר בני ישראל כחול הים!" וכן הוא
הביאור במדרש "מה פעל קל". הבת קול אומרת
מי שפעל עם קל יבוא ויטול שכרו, ורוח הקודש
אומרת: מי יקבל את שכרו? מי שעשה את מצוותיו
מתוך הרגשת "מי הקדימני ואשלם" הוא הבין
שלא מגיע לו כלום, הוא לא "הקדים" לתת להקב"ה
לפני שהקב"ה נתן לו. אלא עשה את המצוות בכלים
שהקב"ה נתן לו, בית, גג, טלית, בהמה עיסה, וכו',
הוא יבוא ויטול שכרו. שכר רב הרבה הרבה מכפי
החשבון. טענת "מי הקדימני ואשלם", איננה
סיבה למנוע שכר, אלא עצה לעושי מצווה שיעשו
בגדר "מי הקדימני ואשלם", וכך יזכו לשכר רב.
הוי אומר: דווקא מי ש"מתנדב" הוא יזכה לשכר
הרב ביותר.